

osobito u zadnjem dijelu, gdje nema vremenske distance, ali ima detaljno prikazana kronika zbivanja od 2. do 21. rujna 1991., kada završava tragični egzodus katoličkih (hrvatskih) Petrinjaca.

Ova je knjiga potrebna na područjima gdje se bratstvo izrodilo u agresiju, a suživot u neprijateljstvo i uništavanje onog etnikuma koji je na ovim prostorima živio od davnina, braneći zajedno sa srpskim prebjezima ostatke Hrvatske, koja je tada postala i njihova domovina, od Turaka. Istu sudbinu doživio je Vukovar, a kao Damoklov mač opasnost se u doba agresije nadvila i nad Vinkovcima i Osijekom i Slavonskim Brodom. Knjigu kakvu je napisao Golec, jasnu i preglednu, trebalo je – da se to moglo i da smo bili demokratsko društvo – davno prije napisati i time upozoriti svijet na proces kojem je bio izložen hrvatski narod na svojim vjekovnim prostorima. Ova knjiga nije politička već popularno-povijesna s ukazivanjem na sve teme, probleme i dileme s kojima se sučeljava povjesničar. I upravo svojom racionalnošću ona razotkriva iracionalnost agresije, i to u vremenu kada Europljani teže da postanu građani svijeta kroz tehnološku i kompjutorsku revoluciju i evoluciju.

Mira Kolar-Dimitrijević

**HRVATSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON, sv. III. (Č–D),
glavni urednik Trpimir Macan, Zagreb, 1993., 779 str.**

U izdanju Leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža« otisnuta je, nakon četvo-rogodišnjeg razmaka u odnosu na prethodni svezak, treća knjiga Hrvatskoga biografskog leksikona. Zamišljen u deset svezaka, Leksikon svojom metodološkom i sadržajnom koncepcijom predstavlja zbir biografija značajnih pojedinaca kako Hrvata tako i pripadnika drugih nacionalnosti koji su utjecali (pozitivno ili negativno) na civilizacijski razvitak Hrvatske od najstarijih vremena do danas.

Prvi svezak Leksikona (natuknice od A do Bi) objavljen je 1983. godine (glavni urednik Nikica Kolumbić) i sadržavao je 1751 biografiju pojedinaca i obitelji. Nakon velikih napada marksistički usmjerenih kritičara zbog navodnih »ideoloških« propusta knjige (prema toj kritici uvršteno je previše crkvenih osoba, a premalo ličnosti čije se djelovanje označavalo kao »ideološki podobno«), slijedila je šestogodišnja stanka. Idući svezak pojavio se, stoga, tek 1989. godine (glavni urednik Aleksandar Stipčević) i sadržava oko 1790 životopisa (od slova Bi do C).

Netom izašli treći svezak (od slova Č do Đ), koji kao glavni urednik potpisuje Trpimir Macan, na 779 stranica donosi 1561 životopis, dakle nešto manje nego u prethodna dva sveska. Kao i prethodne dvije knjige, i treći svezak bogato je popraćen ilustrativnim materijalom (oko 600 crno-bijelih i 60 fotografija u boji).

Osnovna koncepcija izradbe i kriterij uvrštavanja pojedinaca i obitelji ostao je tijekom sva tri sveska nepromijenjen. Način prezentiranja životopisa redovito je objektivna, pozitivistički, s isticanjem osnovnih biografskih podataka o svakom pojedincu, te naglasak na utvrđivanje i vrednovanje njihova doprinosa na području svoga djelovanja.

Leksikon donosi, kako je rečeno, biografije zaslužnih pojedinaca na svim poljima ljudske djelatnosti. Povijesna struka, u svim općim leksikografskim edicijama redovito najopsežnije zastupljena, ovdje također zauzima najistaknutije mjesto. U Leksikonu nalazimo stoga značajne pojedince i obitelji vezane uz hrvatski politički, gospodarski, crkveni i

kulturni razvitak od najstarijih stoljeća hrvatske opstojnosti pa sve do najnovijeg vremena, ali i istaknute znanstvenike povijesne i srodnih joj društveno-humanističkih znanosti.

Iz velikog bogatstva prikazanih i zaboravu otrgnutih pojedinaca i zaslužnih obitelji hrvatske prošlosti, izdvojit ću samo nekoliko, zaslugama najistaknutijih i brojem redaka i stranica najobuhvatnije obrađenih, natuknica iz najznačajnijih povijesnih disciplina.

Politička povijest zatupljena je nizom značajnih sudionika hrvatske političke pozornice, uglavnom prošlog i ovog stoljeća. Susrećemo tako životopise istaknutih hrvatskih preporoditelja: istarskog prvaka, biskupa Jurja Dobrile, promicatelja hrvatske politike u Dalmaciji Ivana Danila, Nike Dubokovića-Nadalinija, Mate Drinkovića, Dubrovčana Pera i Melka Čingrije i mnogih drugih. Svoje mjesto pronašli su i istaknuti predstavnici komunističkog pokreta (Milan i Vladimir Čopić, Alfred Diamanstein, Đuro Daković) i antifašističke borbe (partizanski pilot Rudi Čajavec, admiral Josip Černy). Nisu zaboravljeni ni odnarođitelji, dalmatinski autonomaši Vincenzo Duplančić i Leonardo Dudan, mađaron, financijski stručnjak David Antal, kao ni nosioci prosrpske politike u Dalmaciji Uroš i Vladimir Desnica, niti zloglasni kninski četnički vojvoda Momčilo Đujić. Od suvremenika hrvatskih političkih zbivanja čitatelj će pronaći i biografije Dušana Dragosavca, Savke Dabčević-Kučar, Šime Đodana, Eme Derossi-Bjelajac i drugih.

Banovi, hercezi, kneževi i župani hrvatske srednjovjekovne povijesti brojni su, iako, poradi nedovoljnosti građe o ovim ličnostima davnih stoljeća, katkada vrlo sažeto obrađeni. Zatječemo tako životopise hrvatsko-dalmatinskih i slavonskih banova Pavla Čupora, Ivana Đuza, Emerika Derenčina, hercega Dionizija, poljičkog kneza Žarka Dražojevića, neretvanske vladare Diudita i Družaka, zadarskog kneza Damjana Desinju, krbavskog i sidraškog župana Desimira i Desena i mnoge druge. Istaknuto mjesto pripalo je hrvatskom kralju Stjepanu I. Držislavu i knezu Domagoju. Od ličnosti iz novije povijesti ističu se u ovoj skupini generalni providur Dalmacije Vincenzo Dandolo, veliki župan srijemski Ervin čeh, trodnevni zagrebački gradonačelnik Svetozar Deliće i havajski princ John Owen Dominis.

Ustaničari, pobunjenici i urotnici, ratnici, protuturski borci i vojskovođe, te čitav niz najviših vojnih zapovjednika austrijske vojske hrvatskog podrijetla, imena su čiji životopisi predstavljaju značajno pomagalo istraživačima društvene i vojne povijesti. Među njima ističu se ovdje životopisi protuturskog vođe u Slavoniji Mate Delimanića, admirala Ivana Diničića, šibenskoga pučkog kapetana Grgura Draganića, branitelja Siska Blaža Đuraka... Zanimljive su i biografije osnivača Kaira Džauhar Ben Abdullaha, borca za slobodu bugarskog naroda Pavla Đurđevića ili sudionika građanskog rata u Rusiji Tome Dundića. Najviše čine u austrijskoj carskoj vojsci obnašali su i mnogi Hrvati: Đuro Čanić, Maksimilijan Čičerić, Miho Čuić, te više članova obitelji Čivić Rohrski, Čolić i drugih.

Osobe iz hrvatske crkvene prošlosti jedna su od brojčano najvećih skupina Leksikona. Pored gotovo svih (nad)biskupa i visokih crkvenih dostojanstvenika koji su djelovali na hrvatskom prostoru, a od kojih se važnošću napose ističu biskupi iz obitelji Drago, Dominis, Divnić, kao i najstariji poznati velikodostojnici hrvatskih prvostolnica (biskup Donat u Zadru, Duh u Zagrebu i dr.), ističe se čitav niz crkvenih književnika, povjesnika, filozofa, teologa, leksikografa, govornika, političara, diplomata, misionara, pastoralnih i kulturnih djelatnika. Dragocjene su tako biografije pisca Barskog rodoslova popa Dukljanina, sastavljača zapisa o Zvonimirovoj darovnici u Bašćanskoj Drazi opata Držihe, humaniste Jurja Dragišića, senjskog biskupa Markantuna Dominisa, biografa Bartola Đurđevića, političara i filozofa Andrije Dorotića, vjerskog pisca i franjeveca Matije Divkovića i mnogih drugih.

Za proučavanje hrvatske prošlosti neprijeporno značenje ima i poznavanje djelovanja istaknutih obitelji. Uvrštene su plemićke i istaknute pučke obitelji, čiji su značajniji predstavnici obrađeni i kao posebna natuknica. Bez premca u čitavom leksikonu je natuknica o velikaškoj obitelji Drašković i njezinim najistaknutijim predstavnicima (najopsežnije su zastupljeni kardinal Juraj i političar Janko Drašković). Značenjem u povijesnom razvoju Hrvatske ističu se dalmatinske obitelji Divnić, Dominis, Draganić, Dražojević, Držić, Đurđević, te pomorski rodovi bokokotorskog prostora (Dabinović, Đurković, Đurović i dr.), slavonski i hrvatski plemićki rodovi Česmički, Delimanić, Domagović, Domitrović,

Dragišić, Druškovečki, te obitelj veletrgovca i industrijalca Deutsch Maceljski, Drach i brojne druge. Iz Like je najistaknutiji rod Došena i Disislavića, a od istarskih i primorskih obitelji posebno mjesto zauzimaju riječki Čikulini, istarski grofovi Devinski, senjske uskočke obitelji Danišić i Domazetović i druge.

Od srednjovjekovnih hrvatskih plemićkih rodova ističu se Čudomirići, benkovački Draginići i kninski Čubranići.

Naposljetku, leksikon sadržava i životopise hrvatskih povjesničara prošlih stoljeća (Grgur Čevapović, Franjo Divnić) i suvremenog doba (Ivan Čizmić, Nikola Čolak, Tomo Čubelić, Ferdo Čulinović, Mira Kolar-Dimitrijević, Lelja Dobronić, Srećko M. Džaja i dr.).

Na kraju ovog pregleda osnovnih sadržajnih i konceptijskih obilježja trećeg sveska Hrvatskoga biografskog leksikona potrebno je još jednom istaknuti njegovo neprijeporno značenje kako za hrvatsku leksikografiju uopće tako i za svaku disciplinu koju životopisi pojedinih osoba obuhvaćaju. Za povijesnu znanost, svakog povjesničara, studenta, ali i običnog čitatelja željnog saznanja o životu i doprinosu istaknutih pojedinaca i obitelji civilizacijskom razvitku Hrvatske Hrvatski biografski leksikon je nezaobilazno stručno pomagalo. Naposljetku, izdavanjem životopisa istaknutih Hrvata prošlih vjekova i našega doba odaje se dužno priznanje najzaslužnijim predstavnicima našega i drugih naroda koji su Hrvatsku osjećali kao svoju domovinu, iz zaborava otkidaju manje poznate, ali spomena više nego vrijedne pregoace i njihova djela, dajući im mjesto koje su svojim životom i stvaranjem za Hrvatsku i zavrijedili.

Lovorka Čoralčić

ZBORNİK SLAVONIJA–SRIJEM–BARANJA–BAČKA,
Matica hrvatska, Zagreb, 1993., str. 224.

Zbornik Slavonija–Srijem–Baranja–Bačka zbirka je priopćenja održanih na znanstvenom skupu 10. siječnja 1992. u zgradi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, posvećen istočnoj Hrvatskoj, odnosno istočnoj Slavoniji, Srijemu, Baranji i Bačkoj. Posvećen je, dakle, krajevima u kojima je velikosrpska agresija 1991. zadala strašan udarac stoljetno građenoj civilizaciji. Prilozi u Zborniku raznoliki su i pripadaju različitim područjima znanstvenih istraživanja i zato se u njegovu pripremanju okupio impozantan broj od 18 znanstvenih djelatnika.

Radovi objavljeni u Zborniku podijeljeni su u dvije osnovne skupine. Prva skupina ima naslov »Granice razgraničenja, povijesni pregled i demografija«, a drugi »Filozofija, jezikoslovlje, narodna književnost i običaji«. Unutar tako formiranih skupina uvršteni su prilozi koji pripadaju užim znanstvenim specijalnostima, ali se po srodnosti problematike dodiruju i sadržajno dopunjuju.

U prvj se skupini na početku izdvaja nekoliko priloga izrazito povijesnog obilježja. Dragutin Pavličević obrađuje *Hrvatske granice u Podunavlju* i daje pregled njihove povijesti od srednjovjekovlja do 1918. godine. Autor registrira sve promjene uzrokovane turskom najездom i turskim povlačenjem, uspostavljanjem Vojne krajine i njezinim ukidanjem, te utvrđuje područje Srijemske županije sa sjedištem u Vukovaru, omeđenom na sjeveru, istoku i jugu Dunavom od Vukovara do Iloka, Petrovaradina i Zemuna. S tim je istočnim granicama Hrvatska ušla u zajedničku državu Kraljevinu SHS 1918. godine. Tragično preminuli kolega Ivo Jelić u prilogu *Povijesni aspekti nastanka granice između Republike*